

УДК 385.81

НАПАД ГЕРМАНІІ НА СССР

Гайнуллін Е. У.

Навуковы кіраўнік Савік С. А.

Беларускі нацыянальны тэхнічны ўніверсітэт

Узнікненню любой вайны служыць якая-небудзь дыпламатычная дзейнасць. Такім чынам мы зоймемся разглядам характару знешняй палітыкі СССР і Германіі ў 30-х – пачатку 40-х гадоў дваццатага стагоддзя.

У 1933 годзе Адольф Гітлер стаў новым рэйхсканцлерам Германіі. Следствам чаго стала хуткая змена курсу знешняй палітыкі. У пачатку праўлення новага лідэра змены былі не гэтак прыкметныя. Першыя грозныя сігналы сталі прыкметныя ў 1936 годзе. Ужо ў 1936 годзе нацысцкае кіраўніцтва разглядала ўсе ваеннае планаванне праз прызму сваёй асноўнай мэты-напад на СССР.

24 ліпеня 1937 года ўведзена ў сілу новая «дырэктыва аб адзінай падрыхтоўцы Вермахта да вайны» за подпісам ваеннага міністра Вернера фон Бломберга. Ён адзначаў, што неабходная пастаянная гатоўнасць Вермахта да вайны: а) каб адлюстраваць любы напад; б) быць у стане выкарыстаць для вайны якія стварыліся спрыяльныя палітычныя магчымасці. Гэта павінна быць улічана пры падрыхтоўцы Вермахта да магчымай вайне в мабілізацыйны перыяд 1937–1938 гг. 25 лістапада 1936 года ў Берліне заключаны «Антикоминтерновский пакт» паміж Германіяй і Японіяй, аформіў блок гэтых дзяржаў у мэтах заваёвы сусветнага панавання. У лістападзе 1937 да гэтай дамовы далучылася Італія. Такім чынам утварылася вось Рым-Берлін-Токіо. 4 лютага 1938 года

ўказ Гітлера ператварыў ваеннае міністэрства ў штаб Вярхоўнага Галоўнакамандавання і падпарадкаваў яго непасрэдна фюрэру. Затым агрэсіўная знешняя палітыка вылілася в аншлюс Аўстрыі і захоп Чэхаславацкыны. Затым рушыла ўслед напад на Польшчу, якое пачало сусветную вайну. Што ж рабілі найбольш верагодныя праціўнікі Германіі ў будучай вайне. Напаўшы на СССР, кіраўнікі фашысцкай Германіі разлічвалі першымі ж магутнымі ўдарамі разграміць галоўныя сілы Чырвонай Арміі. Гітлераўцы меркавалі таксама, што ваенныя няўдачы дэмаралізуюць савецкае насельніцтва ў тыле, прывядуць да развалу гаспадарчага жыцця Савецкага Саюза і тым палегчаць яго разгром. Але ўсяго ўлічыць нават пры нямецкай педантычнасці не ўдалося. З 1 верасня 1939 года да чэрвеня 1941 года савецка-германскія адносіны развіваліся ў духу дамовы аб ненападзе. Але з вясны 1940 года яны характарызуваліся астуджэннем адносін і ўзаемным недаверам.

Ужо 17 снежня 1939 г. Шуленберг (пасол Германіі ў Маскве) заявіў, што ў водах Фінскага заліва абстраляныя 3 германскіх парахода. Германскі ўрад лічыць, што гэтыя былі савецкія ваенныя суда, Молатаў, аднак, абверг гэтыя заявы. Цень падазрэнні пракраўся ў дыпламатычныя адносіны абедзвюх краін, іх асноўнай тактыкай стала так званая «падвойная гульня».

Увесну 1940 г. у Маскве з вартых даверу крыніц стала вядома, што вермахт нарошчвае сілы на межах Савецкага Саюза. На запыт савецкага ўрада аб прычынах ваенных перасоўванняў, Гітлер ухіліўся ад прамога адказу, патлумачыўшы развіццё падзей праходзяць ваеннымі ваеннымі вучэннямі.

Але пасля паразы Францыі Сталіну стала ясна, што Нямеччына будзе адыходзіць ад сваёй зацікаўленасці ў нейтралітэце з Савецкім Саюзам. 25 чэрвеня 1940 года праз брытанскага пасла С. Крідпса Чэрчыль

накіраваў асабістае пасланне з прапановай паляпшэння адносін паміж абодвума краінамі.

Паражэнне Францыі рэзка змяніла суадносіны сіл не толькі на еўрапейскім кантыненте, але і паўплывала на іх расстаноўку ў глабальным маштабе, надало новы напрамак Сусветнаму развіццю. У час германскага наступлення на захадзе ў чэрвені 1940 г. сталінскае кіраўніцтва прыступіла да рэалізацыі тых дамоўленасцей, якія ўтрымліваліся ў сакрэтных пратаколах да савецка–германскаму пакту 1939 года [1].

У сувязі з пастаянна пагаршаюцца адносінамі паміж СССР і Германіяй савецкае кіраўніцтва праявіла цікавасць да прамовы Гітлера, якую ён вымавіў 18 снежня 1940 года перад 4 тыс. афіцэраў арміі ВПС і слухачоў школ войскаў СС. Гаворка не была апублікаваная і насіла відавочна антысавецкі характар. Новае абвастрэнне адбылося на мяжы 1940–1941 гг., калі дадалося германскіх войскаў ва Усходняй Прусіі і Польшчы. Сталін пайшоў на крайнія меры – прыпыніў пастаўкі ў Нямеччыну ўсіх грузаў па заключанаму у лютым 1940 г. гаспадарчаму пагадненню, прывеў у частковую гатоўнасць войскі заходніх прымежных акругаў. Асабісты ліст Сталіна Гітлеру было недвухсэнсоўным «гэта акалічнасць нас здзіўляе і стварае ў нас ўражанне, што Германія збіраецца ваяваць супраць нас». Гітлер адказаў сваім даверным лістом: у Польшчы сапраўды сканцэнтраваны буйныя вайсковыя злучэнні, але ён павінен растлумачыць, што гэта не накіравана супраць СССР, ён (Гітлер) мае намер строга выконваць зняволены пакт, далей Гітлер растлумачыў, што тэрыторыя Заходняй і Цэнтральнай Германіі падвяргалася моцным бамбаванням і добра назіраецца англічанамі з паветра, таму ён вымушаны адвесці буйныя кантынгентны на ўсход для адпачынку і вучобы.

21 чэрвеня 1941 года ў дакладной запісцы Л. П. Берыя настойваў на «адкліканні і пакаранні нашага амбасадара ў Берліне Дэканозава, які па-

ранейшаму бамбуе мяне «справамі» аб нібыта рыхтуецца Гітлерам нападу на СССР. Ен паведаміў, што напад пачнецца заўтра». Аказваецца, Деканозов настойваў на гэтым не выпадкова, яшчэ незадоўга да гэтага, прыехаўшы ў Маскву з Берліна ня некалькі дзен, ен быў запрошаны Ф. Шуленбергом на абед, падчас якога германскі пасол, звяртаючыся да Деканозову сказаў: «Спадар амбасадар, можа, гэтага яшчэ не было ў гісторыі дыпламатыі, паколькі я збіраюся паведаміць дзяржаўную таямніцу нумар адзін: перадайце спадару Сталіну, што Гітлер прыняў рашэнне 22 чэрвеня пачаць вайну супраць СССР».

Гэты сонечны нядзельны дзень стаў, бадай, самым трагічным у расійскай гісторыі. На досвітку германскія войскі без абвясчэння вайны ўварваліся на тэрыторыю Савецкага Саюза. За спіной гітлераўцаў ляжала заваяваная Еўропа. Усе дзяржавы, якія падвергліся нападу Германіі, разваліліся, нібы картачныя домікі, у лічаныя тыдні. Гітлер і яго асяроддзе, упэўніўшыся ў непераможнасці нямецкай арміі, разлічвалі на бліцкрыг і ў вайне супраць СССР. План вайны супраць Савецкага Саюза пачаў распрацоўвацца ўжо летам 1940 года. Гітлер заявіў сваім генералам: «Расія павінна быць ліквідавана. Тэрмін вясна 1941 года. У снежні 1940 г.». Гітлер падпісаў дырэктыву № 21, якая атрымала кодавую назву «Барбароса». Першапачаткова напад планавалася на 15 мая 1941 года, але канцы красавіка з-за аперацый на Балканах было перанесена на 22 чэрвеня. Ужо гэта выключае ўсякую спробу апраўдаць гітлераўскае ўварванне меркаваннямі аб «прэвентыўным удары» – незалежна ад таго, планаваў лі, сваю чаргу, Сталін напад на Нямеччыну. Яшчэ ў сакавіку 1941 года Гітлер абвясціў, што вайну супраць Расеі «не варта весці па законах рыцарства». Нацысцкі фюрэр сцвярджаў: «Гэта перш за ўсе барацьба ідэалогій і рас, таму яе неабходна весці з беспрэцэдэнтнай няўмольнай жорсткасцю. Усе афіцэры павінны вызваліцца ад састарэлых поглядаў. Камісары з'яўляюцца

носьбітамі ідэалогіі, прама процілеглага нацыянал-сацыялізму, таму іх неабходна ліквідаваць. Нямецкіх салдат, вінаватых у парушэнні міжнароднага закона апраўдаюць. Расеі не ўдзельнічае ў Гаагскай канвенцыі, таму на яе палажэнні Канвенцыі не распаўсюджваюцца» [2].

У чацвертым гадзіны раніцы 22 чэрвеня жыхар Кіева, Мінска, Адэсы, Севастопаля, Каўнаса і многіх іншых савецкіх гарадоў прачнуліся ад грукату разрываў і выцця сірэн. Бомбы абрынуліся на аэрадромы, вузлавыя Чыгуначныя станцыі, вайсковыя мястэчкі, штабы, склады боепрыпасаў, гаручага і вайсковага рыштунку. Памежныя заставы, якія будаваліся ўмацаванні, Ваенныя аб'екты ўздоўж усей заходняй мяжы СССР падвергліся масіраванаму артылерыйскаму агню.

Савецкія узброеныя сілы не змаглі адбіць першы націск ворага – напад аказалася раптоўным. Войскі прыгранічных акругаў былі раскіданыя на шырокай тэрыторыі, знаходзіліся далека ад мяжы: у Заходнім адмысловым ваеннай акрузе – да 100–300 км, у Кіеўскім – да 400–600. Кожная дывізія першай лініі павінна была абараняць фронт шырыней 25–50 км, тады як ваенная навука лічыла, што паласа абароны дывізіі не павінна перавышаць 8–12 км. Планы абароны мяжы не былі даведзены нават да вайсковых штабоў, не кажучы ўжо пра карпусах і дывізіях.

Толькі позна ноччу 21 чэрвеня наркам абароны маршал С.К. Цімашэнка і начальнік Генштаба генерал арміі Г. К. Жукаў перадалі ў заходнія ваенныя акругі дырэктывы, якія папярэджвалі аб магчымасці нямецкага нападу 22–23 чэрвеня. Дырэктыва была зусім не рэальным: патрабавалася за некалькі гадзін разасяродзіць і замаскіраваць авіяцыю, у той час як большай часткай самалеты знаходзіліся на летным полі без боепрыпасаў і без гаручага. Да таго ж у гэтай апошняй перадваеннай дырэктыве прадпісваўся: «напад можа пачацца з правакацыйных дзеянняў. Задача нашых войскаў – не паддавацца не на якія правакацыйныя дзеянні,

якія могуць выклікаць буйныя ўскладненні». Не дзіўна, што ў першыя гадзіны вайны перадавалі часткі Чырвонай Арміі, атакаваныя нямецкімі войскамі, толькі запыталі камандаванне, што рабіць [3].

Была наша краіна гатовая да вайны? Адзначаюць, што ў савецкі час пераважала імкненне адказваць на гэтае пытанне няпэўна. Часцей за ўсе паразы першых месяцаў вайны тлумачылі тым, што гісторыя адвяла нам занадта малы тэрмін для перааснашчэння Чырвонай Арміі, яе пераўзбраення. Аднак у апошні час з'явіліся матэрыялы, якія гавораць аб тым, што Савецкі Саюз напярэдадні вайны меў аб'ектыўныя магчымасці для адпору ворагу. Ці быў напад Германіі на СССР раптоўным? Наўрад ці напад Германіі на СССР можна назваць раптоўным. Верагоднасць сутыкнення дзвюх дзяржаў была досыць вялікая, і гэтага не маглі не разумець савецкія кіраўнікі.

Літаратура

1. Великая Отечественная война. 1941–1945. События. Люди. Документы // Под ред. О. А. Ржешевского. М., 1990. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://prussia.online/books/velikaya-otechestvennaya-voyna-1941-1945-2>. – Дата доступа: 02.05.2022.

2. Волков, В. К. «Советско–германские отношения во второй половине 1940 г.» [Электронный ресурс] / В. К. Волков. – Режим доступа: https://library.by/portalus/modules/internationallaw/readme.php?subaction=showfull&id=1622654931&archive=&start_from=&ucat=&. – Дата доступа: 02.05.2022.

3. Зашадин, Н. В. История успехов и неудач советской дипломатии. – М., 1990. [Электронный ресурс] / Н. В. Зашадин. – Режим доступа: <http://www.istorya.ru/referat/referat3 /0809.php>. – Дата доступа: 02.05.2022.